2055
4 IX 7

ՓՈՒՆՋ

ՕՐԱԳԻՐ

ԹԻՒ 222 ՀՈՐԵՐՇԱԲԹԻ 1869 ՅՈՒՆՎԱՐ 1

Ամեն օր կ'հրատարակուի։ — Հատը 10 փարայ է։ — Պօլիս բաժանորդ ըլլալ ուզողը՝ մէկ արծաթ Մէճիտ պիտի վճարէ 100 թուոց համար. իսկ գաւառաց մէջ 25 դրչ, դարձեալ 100 թուոց համար, թղթատարութեան ծախքէ ազատ ըլլալով։ — Ծանուցման տողը 40 փարայ է մէկ անգամի համար։ — Լրագրիս վերաբերեալ նամակ եւ ուրիշ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել առ Տնօրէնն ի Գալաթիա Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարի դրանը կից Նոր Դրատունը։

ԱԶԳԱՅԻՆ

—

1869

Կիսութամբ չնորհաւորել այսօր մեր սիրելի ազգայնոյ՝ այս նոր տարեգը-ղուխն։ Ազգային օրագրութիւններն, ինչպէս նաեւ փունջի թերթերն լրջաբար աչքէ անցունող Հայն պիտի տեսնէ որ մեր ազգն անցեալ տարւոյն շրջանին մէջ յառաջադիմութեան նշանաւոր գործ մը գործած չէ։ Երկար դիտողութեանց հարկ չկայ, որովհետեւ ուշադիր եւ ազգասէր Հայը անշուշտ դիտէ թէ ինչ եղաւ մեր ազգը անցեալ տարւոյն մէջ, եւ ինչպէս մնաւ նոր տարւոյս մէջ։ Սակայն անցեալը մոռնալու չէ, չէթէ նոյնպէս ընթանալու այլ անկեց զգուշութեան դասեր ու փորձեր քաղելով ներկային ու ապագային մէջ օգտակար ընթացք մ'ունենալու համար։

Երեկ օրագիրս մամուլը դրուելու մօտ եղած ատեն, ոստիկանութեան գործակալ մը գալով՝ զմեզ ոստիկանութեան դուռն հրաւիրեց ու դնաց։ Ժամը 9 ին ատենները դացինք ու ներկայացանք Թէգթիշ միւտիրի մեծ. Ահմէտ պէյին, որ մեծ մարդասիրութեամբ ընդունեց զմեզ եւ խմացուց թէ պիտի ներկայանանք Ոստիկանութեան վեհմ. Պաշանէին։ Քիչ մը ետքը Եէմէնիճեանն մեծ. Յակոբ աղան գալով, հրաման ընդունեցաւ մեր քովը նստելու։ Մինչեւ 10 1/2 սպասելէն յետոյ՝ երբ Նորին վեհմութիւնը չեկաւ, մեծ. Ահմէտ պէյ ամենայն յարգանօք ազգարարութիւն ըրաւ մեզ թէ ուրիշ օր մը ներկայանալ պէտք կըլլայ. և միանգամայն անպաշտօնական կերպիւ ծանոյց թէ հրաւիրուելնուս պատճառը Նորին վեհմութենէն խրատ լսելու համար է որ հասարը (խապա) գործերու մէջ չդտնուինք։

Փութացինք պատասխանել թէ՝ երբէք այնպիսի գործի մը մէջ գտնուած չենք և գտնուելիք ալ չունինք։ Դուրս ելնելու վրայ էինք, Պանդուխտի մեծ. խմբագրին կոչմանէ լուր եկաւ թէ գործ ունենալուն համար ուրիշ օր պիտի գայ։ Իսկ Փոխարքեան մեծ. Սուրէյան էֆէնտին անձամբ հասաւ հոն, ուր յիշեալ ազգարարութիւնը եղեր է առնոր ալ։

Դարձանք մեր տեղը, ինչպէս բնական է մտածելով թէ մեր անունները

ցանք Թէգթիշ միւտիրի մեծ. Ահմէտ պէյին, որ մեծ մարդասիրութեամբ ընդունեց զմեզ եւ խմացուց թէ պիտի ներկայանանք Ոստիկանութեան վեհմ. Պաշանէին։ Քիչ մը ետքը Եէմէնիճեանն մեծ. Յակոբ աղան գալով, հրաման ընդունեցաւ մեր քովը նստելու։ Մինչեւ 10 1/2 սպասելէն յետոյ՝ երբ Նորին վեհմութիւնը չեկաւ, մեծ. Ահմէտ պէյ ամենայն յարգանօք ազգարարութիւն ըրաւ մեզ թէ ուրիշ օր մը ներկայանալ պէտք կըլլայ. և միանգամայն անպաշտօնական կերպիւ ծանոյց թէ հրաւիրուելնուս պատճառը Նորին վեհմութենէն խրատ լսելու համար է որ հասարը (խապա) գործերու մէջ չդտնուինք։

Փութացինք պատասխանել թէ՝ երբէք այնպիսի գործի մը մէջ գտնուած չենք և գտնուելիք ալ չունինք։ Դուրս ելնելու վրայ էինք, Պանդուխտի մեծ. խմբագրին կոչմանէ լուր եկաւ թէ գործ ունենալուն համար ուրիշ օր պիտի գայ։ Իսկ Փոխարքեան մեծ. Սուրէյան էֆէնտին անձամբ հասաւ հոն, ուր յիշեալ ազգարարութիւնը եղեր է առնոր ալ։

Դարձանք մեր տեղը, ինչպէս բնական է մտածելով թէ մեր անունները

այսպէս ձախող կերպիւ կայսերական կառավարութեան հաղորդողը անշուշտ Հայ մ՚ըլլալու է, բոլորովին ազէտ ըլլալով բարեխնամ կառավարութեան պատժական օրինաց, որ կորամադրէ պատժել զրպարտիչները։

Կլեմք թէ՝ երկուշաբթի օրը փանսեան էֆէնտին դրով Ս. Պատրիարք Հօրմէն տեղեկութիւն ուզեր է այս մատնութեան վրայ, և թէ՝ Նորին Սրբազնութիւնը Նաղուպեան Նաղուպ էֆէնտիի հետ խորհրդակցելէ յետոյ, երեկ առաւօտ յատուկ մարդ զրկելով տեղեկութիւն ուղղ անձին՝ բերանացի յայտներ է թէ, ինքը տեղեկութիւն չունի այս դէպքէն։

Ոստիկանութեան Դուռը կանչուողները միայն նշանակեալք չեն, ուրիշ խումբ մը ազդայինք ալ կան, բայց ժամանակ չունեցանք իմանալ անոնց ո՛վ ըլլալը։

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վիէննայի լրագիր մը հետևեալ հեռագիրը կհրատարակէ։ Դեսպանաժողովոյ համար երկու ծրագիր առաջարկուած են մէկը Ռուսիոյ և Բրուսիոյ կողմանէ, որոնց հետ Խտալիա միացած է. միւսը արևմտեան տէրութեանց կողմէն, որոնց հետ է նաև Աւստրիա։ Այս երկու ծրագիրները իրարմէ շատ տարբեր ըլլալուն համար, չկարծուիր թէ դիւրաւ երկուքն ալ համաձայնեցնել հնար ըլլայ։

Պ. Ցէլիեանիի մայրաքաղաքէս մեկնելէն իվեր՝ հելլենական դեսպանատան գործակալք տակաւին մայրաքաղաքս կղտնուէին։ Այս անգամ կիմանամք որ անցեալ ուրբաթ այս գործակիցներէն շատը նաև մներ են Ցաճկատանի հողերէն դուրս ելնելու համար, և մնացեալք քիչ օրէն ճամբայ պիտի ելլեն։

— Պուքրէշէն կծանուցանեն թէ Ռումանիոյ կառավարութեան կողմանէ Պ. Սթիժ քաղաքական պաշտօնով Վիէննա, Պերլին և Ս. Բեթրսպուրգ պիտի երթայ։ —Օգոստափառ Սուլթանը ինքնագիր նամակաւ կայցնէ Ռումանիոյ իշխանին՝ իւր բարեկամութիւնը և յիշեալ երկրին վրայ ունեցած սէրը։ Մեծ. Եպարքոսը նամակաւ մը հաղորդեր է թէ օսմանեան պետութեան Ռումանիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնները աղէկ վիճակի մէջ են։

— Դարասաղի Նիքոլա իշխանին Բեդրապուրգ երթալուն վրայ զանազան մեկնութիւններ կըտրուին. և Լենթերնասիոնալ լրագիրը քանի մը քաղաքական լրագրաց յիշելով կըսէ թէ Ցաճկաստանի դէմ Սլաւ—յոյն դաւակցութիւն մը կկարծուի որ ըլլայ, որպէս զի օգնութիւն տրուի Ցունաստանի, և թէ պատերազմը տեղի ունենայ։

—Մայրաքաղաքիս դեսպան Պ. Պուրէի յաջորդութեան վրայ այսպէս կըխօսի Լենթերնասիոնալ։ «Ցակաւին չէ որոշուած թէ արդեօք Պերլինի դաղ. դեսպանը Պ. Պենեդէթթի՞ պիտի ըլլայ Պ. Պուրէի յաջորդ, թէ՝ Միացեալ նահանգաց դաղ. դեսպան Պ. Պերթէմի։ Սակայն այսչափը կրնանք ըսել որ Պ. Պենեդէթթի երկու անգամ Բ. Դրան առջև պաշտօն վարած ըլլալուն համար նախապատիւ համարուի։

—Լէվրնթ Հերբրտի բաժին նայելով՝ Բ. Դուռը կրնուացի առժամանակեայ իշխանութեան բոլոր անդամոց բռնուելուն լուրը ընդուներ է. օսմանեան զօրքերը ձեռք անցուցեր են բո-

լոր դրութիւնները, որոնց մէջ կդրանուին եղեր նաև կարևոր նամակներ։

—Մեր երէկուան օրաթերթով հաղորդած էինք դեսպանաժողովոյն առաջին նիստը և անոր որոշումները։ Այս անգամ Լէվընթ Հէրբերտ ստոյգ աղբիւրէ իմացած՝ կըսէ թէ Բ. Դուռը այս երկուշաբթի ընդուներ է հեռագրով ժողովոյն որոշումները։ Երկրորդ նիստին մէջ դեսպանաժողովը Բ. Դրան վերջնագրոյն նկատմամբ եղած զանազան առաջարկութիւններու վրայ խորհրդակցելով՝ պիտի հաստատէ որ անոնցմէ ո՞րը պիտի ընդունուի։

Այս որոշումը ներկայացուցչաց մեծագոյն մասին հաւանութեամբը պիտի ըլլայ։ Եւ՝ եթէ Յունաստան մերժէ այն վերջին պայմանները, պաշտպան տէրութիւնները պիտի ստիպեն զանի որ ընդունի։ Դեսպանաժողովոյն ներկայացուցիչները Անգղիոյ, Գաղղիոյ, Ռուսիոյ, Բրուսիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ և Ցաճկաստանի դեսպաններն են։

—Դեսպանաժողովոյ առաջին նիստին մէջ Յունաստանի ներկայացուցիչը բողոքելով միայն կարծիք յայտնելու համար ունեցած իրաւանցը դէմ, հեռագրեր է Աթէնք պէտք եղած տեղեկութիւնները խմնալու համար։

—Մէթերնիկ իշխանը հեռագրեր է արտաքին գործոց պաշտօնէին, դեսպանաժողովոյն խաղաղասիրական յօժարութիւնը։ Աւստրիոյ ներկայացուցիչը տուեցուցեր է թէ երեք նիստով այս ժողովոյն գործերը կըմենան, և Յունաստանի ներկայացուցիչը երբէք խորհրդակցի մը իրաւունքը չպիտի ունենայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆիորէնցայէն հասած լուրերը խիստ գոհացուցիչ են խաղաղութիւնը և հանդարտութիւնը լիովին կատարեն նահանգաց մէջ։

—Մատրիտի դաղղիական դեսպանին ետ կանչուելուն վրայ կկարծուի թէ Գաղղիա Սպանիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնները խղէ։

—Հունգարիոյ կառավարութիւնը պատերազմի պատրաստութիւններ կը տեսնէ։ Թրանսիլվանիոյ մէջ 100 մարդկոյ չինելու հրաման ըրեր է, և Մոլտաւ—Վալաքիոյ սահմանագլուխները բանակներ կպատրաստուին։

—Հռոմայ խնդրոյն համար դժուարութիւններ ծագելով՝ Իտալիա Գաղղիոյ հետ տակաւին չէ կրցած համաձայնիլ։ զի ոչ Իտալիա իւր պահանջումներէն ետ կուզէ կենալ, և ոչ Գաղղիա իւր կարծեցեալ իրաւունքէն բան մը դուրս թողուլ։ Այս պատճառաւ Պ. Նիկրա երկու ամիս միջոց ուզեր է որ այս դժուարութիւնները լուծուին։

—Աւստրիոյ և Բրուսիոյ խորհրդարաններուն մէջ տիրած անհամաձայնութիւնը անյուսալի կընէ որ այս երկու տէրութիւնները իրարու հետ հաշտուին, թէև խնամութիւն ալ ունին իրարու հետ։

Լոնտոնէն կդրեն թէ Վիկտորիա ծխային հանքատեղին բռնկելով եօթն հոգի մեռեր են։ Այս առթիւ հոս կարեւոր կհամարիմք յիշել թէ՝ այս տարեջին անգամը չէ որ անմեղ դործաւորներ կեանքերնին զոհած են. շատ անդամ պատահած են այսպիսի աղետալի դէպքեր, մանաւանդ 18 դդ դարու

սկիզբը, երբ յաճախ պատահիլ սկսաւ ածխային հանքերու բռնկիլը, որ անդ-ղխայի կալուածատէրք այս դէպքիս առաջքը առնելու համար Հըմիրի—Տեվի անդղխայի տարրադէտին դիմեցին, որպէս զի հնարք մը խորհի գործաւորաց կեանքը ապահովելու։ Այս հռչակաւոր տարրադէտը քննեց, որ հանքին բռնկելու պատճառը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հանքածուխէն դուրսցած կազը որ խարօժէն բրօթօքարպօնէ կըսուի, հանքատեղւոյն մէջ մնալով, դուրսէն եկած օդը կխառնուի այս կազին հետ, երբ աւելոյն օդը չփոխուիր։ Արդ դրծաւորը՝ որ ստիպուած է հանքածուխ հանելու, մութ տեղւոյն մէջ լապտերով կմտնէ, առանց դիտնալու առաջակայ վտանգը։ Հոն լապտերին բոլորտիքը պատող օդը խարօժէն բրօթօքարպօնէի հետ խառնուած ըլլալով, այնչափ կոտքնայ լապտերէն որ ահա դէն պայթմամբ մը կսկսի բռնկիլ յիշեալ կազը, և դրծաւորը երբեւ կայծակնահար սպաննել։ Աւելի առջի ժամանակները միայն մէկ հնար մը դրտնուած էր, այսինքն ամէն օր զանազան դրծաւորներ ստիպուած էին մէյ-մէկ հոդի կարդաւածուխի հանքատեղի մտնալ, փորու վրայ սողալով, և առջեւէն երկայն դաւազան մը բռնել, որուն վրայ վառուած ջահ մը կհատատուէին։ Եթէ հանք հանելու աշխատութիւնը դադրած միջոցին տեղւոյն օդը չփոխուելով հանքածուխին հետ խառնուած ըլլար, անշուշտ դրծաւորին համար վտանգ մը կպատահէր։ Արդ՝ Հըմիրի—Տեվի այնպիսի ապահովիչ լապտեր մը հնարեց, որ ճրագին տաքութիւնը կնուազեցնէր, որով օդի և խարօժէն բրօթօքարպօնէի խառնուրդը չէր կրնար բռնկիլ։ Վերջը աւելի ուրիշ ձեւ մը տուին այս կանթեղին, որովհետեւ այնչափ շատ չէր լուսաւորեր ածուխի հանքատեղին։

Պէտք է դիտնալ որ բռնկիլ ըսելով օդին և վերը յիշուած կազին պայթմամբ միանալը պիտի հասկնանք։

Նոր վիճակագրութիւն մը կցուցնէ որ փարիզ տարիէ՝ մայիս և յունիս ամսոց մէջ ծնողներուն թիւը եղած է 13,594 և մեռնողներուն թիւը 11,407։ ըսել է ծնողներուն թիւը 2,187 աւելի է մեռնողներուն թիւէն։ Ամուսնութեանց թիւը 4,923, և հարս և փեսայ հաշուելով այս թիւը կըլլայ 9,846 հոգի։ Որոնց մէջ 549 հոգի միայն դեր դրեալ չէն դիտեր եղեր։

Մեռնողներուն մէջ 3 հոգի կախուածահար եղած են։ 23 հոգի քօլէլերայէն բռնուած։ 4 մարդասպան, 131 զանազան արկածներով։ 191 անձնասպան։

Մեռնողներուն մէջ հարիւր տարեկան եղող չկայ։ միայն թէ 337 հոգի 80 էն մինչեւ 90 տարեկան մեռած են։ և 21 հոգի 90 էն մինչեւ 99 տարեկան։

Երեք ամսուան մէջ 883,400 հարիւրաւոր դինի և ալքօլ մտած է փարիզ, 189,660 տակառ իւղ։ (մէկ տակառը 1,000 քիլօկրամ է), և 28,841,977 քիլօկրամ միս։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ց. ՀԻՒՐՄՃԵԱՆ